

Teksten uit "De vier sleutels", Cornelia van Well. Uitgeverij De Tijdstroom. <http://www.wijwell.nl/d4sl/>

Een Exodus-huis

In een brede laan, met aan weerszijde huizen uit de jaren dertig van de vorige eeuw, zie ik halverwege de straat een ruim pand waar een klein bordje op geschroefd is. Op dat bordje staat 'Stichting Exodus'. Voor het pand staan een aantal fietsen en voor de ramen aan de voorzijde is de vitrage dicht geschoven. Ik heb een afspraak voor een interview met een bewoner, maar eerst wil ik één van de burens spreken. Want hoe is het om naast een huis te wonen waar ex-gedetineerden wonen? En, merkt u er echt wat van, of zijn het eigenlijk net 'gewone' burens? Dit zijn onder andere de vragen waar ik graag iets over zou willen weten.

In het huis aan de rechterkant woont een jong echtpaar met twee kleine kinderen. De buurvrouw wil haar verhaal wel kwijt.

Een buurvrouw

'Toen wij dit huis zeven jaar geleden kochten was ons bekend dat er ex-gedetineerden naast woonden. Dat wisten we niet toen wij aan het rondkijken waren, maar de makelaar maakte ons erop attent toen wij een bod wilden doen. Het was zijn plicht om ons dat te laten weten zei hij. We hebben aan de mensen die in dit huis hadden gewoond gevraagd of zij problemen hadden ondervonden. Zij vertelden ons dat ze eigenlijk weinig hinder hadden gehad en als ze last hadden was het vooral vanwege lawaai. Maar als ze dat aan de leiding doorgaven werd er meteen wat aan gedaan. Dat stelde ons wel gerust en we besloten het huis te kopen. Toen we hier kwamen wonen hadden we nog geen kinderen, die zijn hier geboren. Na de geboorte stuurden we een kaartje naar de burens en er werd heel leuk op gereageerd. We zijn ook de beide keren met de baby langs geweest met beschuit met muisjes en dat werd erg op prijs gesteld. Je krijgt dan ook wat meer contact met elkaar en het gevolg is dat je op straat groet en een praatje maakt.

Wat ik heel belangrijk vind is dat het huis niet te groot gaat worden. Het huis is sinds we hier wonen behoorlijk uitgebreid, waardoor de controle, naar mijn gevoel, toch minder is geworden. Vorig jaar hebben we een nare ervaring opgedaan met een bewoner. Er was een jongen die harde muziek draaide met heftige, vrouw-onvriendelijke teksten. Je kon het zeven huizen verder horen. Hij liep af en toe op het dak en als je er wat van zei ging hij vreselijk

tekeer en schold hij ons uit. Ik vond het allemaal erg bedreigend en voelde me voor het eerst niet veilig meer. Mijn man is naar de leiding gestapt en zei dat als ze er niet snel iets aan deden we de politie zouden waarschuwen. We hadden ook gemerkt dat de jongen op bepaalde tijdstippen veel lawaai maakte. We hadden de indruk dat er niet altijd iemand van de leiding aanwezig was. Dat zeiden we tegen de leiding en ook dat we altijd hadden gehoord dat er 24 uur begeleiding was, maar dat dat dus niet klopte. Ze gaven toe dat ze er niet altijd waren, maar dat zou op korte termijn veranderen. Dat is ook gebeurd, maar ze hadden ook gezegd dat deze jongen binnen een paar dagen naar een ander huis zou gaan. Maar dat bleek niet zo te gaan, want hij heeft er nog zeker twee maanden gewoond. Dat vonden we niet zo netjes van de leiding, ze hadden ons moeten zeggen dat hij hier langer zou wonen. Maar we hebben na onze klacht geen last meer gehad van die jongen. Af en toe hebben we wat last van harde muziek of ruzies onderling. Maar gelukkig zijn er lange periodes dat we echt niets merken, dat het heel rustig en relaxed is.

In het begin was ons contact met de leiding wel wat intensiever dan tegenwoordig. Dat is jammer, want als het nu wat onrustiger is voel je je toch minder op je gemak. Je wilt ook niet alleen maar contact hebben als er problemen zijn, want dan word je echt de 'boze buurman'. Wat we ontdekten hebben is dat we met de wat oudere bewoners sneller contact hebben dan met de jonge jongens. De jongeren zijn vaak ook wat heftiger. De ouderen zijn wat rustiger en naar mijn idee hebben zij ook meer het gevoel dat ze hun leven willen veranderen. De ouderen stellen zich ook wat socialer op naar de buurt. Dat gevoel hebben meer burens, wij niet alleen. Maar de meeste burens interesseert het huis en de bewoners niet zo is onze indruk.

Als burens moet je ook iedere keer weer contact opbouwen. Er is veel wisseling van bewoners en ik vind het toch wel prettig om te weten wie er woont en wie er werkt. Wat erg leuk was is dat ze rond kerst altijd langs kwamen met een kerststukje of een flesje wijn. Degene die de attentie bracht, een bewoner alleen of samen met een medewerker, kwam dan ook even binnen en we praatten een tijdje met elkaar. Maar dat is het afgelopen jaar niet gebeurd en dat is jammer. Waarschijnlijk is het vanwege de bezuinigingen dat dat niet meer gedaan is. Maar voor de contacten onderling was dit een goed initiatief. Ik denk dat de leiding zich iets te weinig bewust is van het belang van goed contact met de burens. Er is dit jaar ook voor het eerst niet gereageerd op onze kerstkaart, het lijkt wel

of ze aan het verzakelijken zijn. Misschien is er een andere leiding gekomen, het is allemaal wat anoniemer geworden. Ik kan me ook wel voorstellen dat je geen geld besteedt aan de burens, maar het is wel jammer. Ik denk dat ze het deden om contacten te onderhouden en misschien ook wel om goodwill te kweken. Het was voor de bewoners ook wel goed om te doen, want ze realiseren zich dan dat er burens zijn waar ze rekening mee moeten houden. Ik weet niet bij hoeveel burens ze dat deden. Ik denk wel dat wij het meeste contact hebben met Exodus, dat wij er meer voor openstaan dan de andere burens. Misschien omdat ik in de hulpverlening zit of omdat mijn vader dominee is waardoor je sneller geconfronteerd wordt met verhalen over het leven en de dingen die daar fout kunnen gaan.

Op mijn werk als orthopedagoog zie ik ook hoe gemakkelijk je soms in de problemen kunt raken. Je ziet dat het leven niet altijd gladjes verloopt. Ik denk dat ik daardoor ook opener kijk naar de mensen bij Exodus. Ik vind het heel belangrijk dat iemand een tweede kans krijgt. Voor mij is het niet zo "eens een dief altijd een dief". Ik heb gemerkt dat dat voor veel burens toch wat anders ligt. Veel mensen denken behoorlijk kortzichtig, er zijn veel vooroordelen.

Ik denk wel dat we het huis ook gekocht zouden hebben als we hadden geweten wat we nu weten. We wonen hier heel gelukkig en je onthoudt de pieken en dalen. Het is niet zo dat er vaak problemen zijn. Kijk, als ik kon kiezen heb ik liever een gezin naast me met jonge kinderen waar onze kinderen mee kunnen spelen, maar dat is heel egoïstisch gedacht van me. Maar het wonen naast dit huis is ook heel leerzaam voor ons. We zien wat een aardige en behulpzame mensen er wonen en als je soms hoort wat een zware delicten ze gepleegd hebben ben ik echt verbaasd. Dan denk ik: wat zonde van zo'n jongen, hoe zou dat toch komen dat hij zulke ernstige dingen gedaan heeft? Daar verbaas ik me vaak over. Ik ben wel genuanceerder gaan denken over goed en kwaad.

Wat mensen vaak vergeten is dat als zij lastige of asociale burens hebben het moeilijk is om deze aan te spreken terwijl wij naar de leiding stappen en het wordt geregeld. Maar wat ik nu wel moeilijk vind is het idee dat mijn oudste steeds meer op straat zal gaan spelen. Stel dat er hiernaast mensen bij zitten die "iets" met kinderen gedaan hebben, dan vind ik dat absoluut geen prettig idee. Ik vind dat pedofielen niet in een wijk mogen komen waar kinderen wonen. In de hulpverlening heb ik veel "gevallen" van seksueel misbruik meegemaakt waardoor ik er misschien banger voor ben

dan anderen. Maar ik weet dat het een van de ernstigste dingen is die mijn kinderen zouden kunnen overkomen.'

Tot zover deze buurvrouw. Zij roert een actueel thema aan. Hoe zit dat met mensen die pedofiel zijn, hoe groot is de kans dat deze persoon naast dit gezin komt te wonen? Ik kan me deze vraag goed voorstellen en doe navraag bij Exodus. Wat is het beleid van Exodus op het gebied van zedendelinquenten die naar een Exodus-huis willen?

Het beleid is dat iedereen die door de intake komt mag komen, maar het blijkt dat doorgaans zedendelinquenten niet door de intake komen. De psychiatrische component is vaak te groot bij deze groep (ex-)gedetineerden. Bij beoordeling rond de intake spreken ook de oordelen van de reclassering, geestelijk verzorgers en andere verwijzers een rol. Er wordt dus door verschillende mensen, in en buiten Exodus, de afweging gemaakt of de desbetreffende persoon het verblijf aan kan. Overigens geldt altijd dat het programma van een bewoner afgestemd wordt op diens eigen problematiek: een ex-verslaafde zal dus meer begeleiding op dat specifieke aspect krijgen. Dat is uiteraard ook het geval met een ex-gedeteneerde die een zedendelict heeft begaan, die zal vooral op daarmee samenhangende aspecten begeleid worden. Het beleid naar de buurtbewoners is dat de klachten altijd serieus genomen worden en er worden afspraken gemaakt over klachtenprocedures er is regelmatig overleg. Maar er zal nooit en te nimmer, vanwege de privacy, meldingen gedaan worden over bewoners.

Een medewerker

Hoe is het eigenlijk om in een Exodus-huis te werken? Wat is de motivatie om in een huis te gaan werken met een doelgroep die niet als “gemakkelijk” te boek staat?

In totaal werken er ruim 110 mensen in de huizen en één daarvan is Liesbeth (44). Zij is sinds twee jaar werkzaam in één van de gemengde Exodus-huizen. Maar over het algemeen zijn de mannen in de meerderheid. Zij heeft het dan ook hoofdzakelijk over ‘hem of hij’ als ze over een bewoner spreekt.

‘Ik heb geschiedenis gestudeerd en heb ruim twee jaar gewerkt als persoonlijk medewerker in de Tweede Kamer. Daarna ben ik bij het landelijke bureau van de Nederlandse Hervormde Kerk als stafmedewerker gaan werken. Ik was al langere tijd bezig met het idee om iets in de welzijnssector te gaan doen, maar ik had nog geen duidelijk beeld daarover. Op een gegeven moment werd door reorganisatieperikelen de druk om een andere baan te zoeken groter. Ik was ook aan het nadenken of ik het werk wat ik deed wel tot mijn 65ste wilde doen.

In dezelfde tijd zag ik op de televisie een interview met een manager van een Exodus-huis. Hij kon zo bevolgen en betrokken vertellen over het werk van Exodus! Dat raakte me heel erg en ik wist meteen dat ik daar wel wilde werken. Ik heb direct de volgende dag gebeld en een afspraak gemaakt voor een gesprek. Tijdens dat gesprek vertelde de manager me over Exodus, de strekking van zijn verhaal was eigenlijk dat het zwaar is om in een Exodus-huis te werken, want er gebeuren af en toe hele nare dingen. Je wordt er gemanipuleerd en bedrogen en daar moet je wel tegen kunnen, vertelde hij. Hij was daar heel duidelijk en eerlijk over. Na dat gesprek had ik er nog steeds erg veel zin om in dat huis te gaan werken. Maar voor ik officieel kon solliciteren moest ik eerst een paar keer meelopen in het huis. Hij vond dat ik eerst maar eens een idee moest krijgen over wat voor mensen er hier wonen.

Ik heb meegelopen met een voor de bewoners verplichte thema-avond vlak voor de kerst. Er werden door al die stoere mannen kerststukjes gemaakt. In eerste instantie sputterde iedereen tegen, maar achteraf bleek dat ze het ontzettend leuk vonden om lekker met hun handen bezig te zijn. Het was een geslaagde avond! Ik ben nog een aantal keren daar geweest, onder andere op een avond waarop gezamenlijk, de bewoners eten eenmaal per week verplicht met elkaar, werd gegeten.

Ik wilde er nog steeds werken. Ik heb een brief geschreven, de sollicitatieprocedure doorlopen en ik kon aan het werk. In het begin werd ik als het ware in het diepe gegooid. Ik ben ook regelmatig op mijn bek gegaan. Als je onervaren bent, hebben de bewoners de neiging om je uit te proberen, kijken hoe ver ze kunnen gaan. Een klein voorbeeld: op vrijdag mogen sommige mensen op verlof tot zaterdag, of een enkele keer tot zondag, maar je mag pas om vijf uur 's middags weg. In die eerste weken dat ik daar zat kwam er een jongen om negen uur 's morgens bij me. Hij had vrij en hij zei tegen me: 'Ik ga nu maar vast weg want ik ben toch vrij.' Dat leek me een goed plan, omdat hij dan wat langer van zijn vrijheid kon genieten. Later kom je er achter dat het gewoon een truc van hem was om eerder weg te mogen. Even uitproberen of ik er in-trapte. Dat gebeurt me niet meer. Maar dat is manipuleren op een leuke manier, maar er zijn ook andere ervaringen.

Een echte crisis was toen een jongen één van mijn collega's verbaal bedreigde. Daar hebben we als team op de een of andere manier niet goed op gereageerd. We hadden meteen moeten zeggen dat het onacceptabel was wat hij deed. Onze collega hebben we daarmee vreselijk in de kou laten staan. Daar zijn we behoorlijk op aangesproken door onze manager. Het was een schok voor mij dat

je dat zomaar laat gebeuren. Terwijl je het op dat moment niet bewust bent laat je een collega ontzettend vallen. Achteraf heeft het wel goed uitgewerkt omdat we naar aanleiding van die ervaring als team sterker zijn geworden. We zijn meer op elkaar ingespeeld en vormen meer een eenheid. Maar dat moment vond ik wel heel heftig en ik dacht toen even dat ik niet geschikt was voor dit werk. Ik ging erg aan mezelf twijfelen, maar ook daar is goed over gesproken in ons team.

Een andere nare ervaring was met een man die vast had gezeten voor een zedendelict. Hij kwam bij ons met een PP en ging verplicht naar therapie. Maar het werd snel duidelijk dat die man terug was gevallen in zijn 'oude patroon'. Hij zat hier op voorwaarde dat als hij terug zou vallen hij weer naar de gevangenis moest om daar zijn straf uit te zitten. Waar ik het vooral moeilijk mee had was, dat zo iemand zo ziek is dat zelfs therapie niet helpt. Bij Exodus kunnen we eigenlijk weinig doen met mensen met psychiatrische problemen. We zijn er niet op toegerust en na zo'n ervaring voel je je behoorlijk hulpeloos. Maar in ons team kunnen we daar alles over kwijt. Ook kan je altijd met de manager praten die vooral erg goed doorvraagt over wat het met je heeft gedaan. Gelukkig zijn er ook veel bewoners die het traject met succes doorlopen

Ik ben nu mentor van drie bewoners en met hen regel ik allerlei zakelijke dingen. Dat kan zijn het zorgen dat de uitkering rondkomt, het regelen van verzekeringen, maar ook samen aan het werk gaan met de schulden die bewoners vaak hebben. Dat ga ik allemaal samen met de bewoner op een rijtje zetten en we proberen regelingen te treffen met schuldeisers of iemand meldt zich aan bij de kredietbank. Daarnaast heb ik één keer in de week een gesprek met een bewoner. We bespreken aan de hand van een begeleidingsplan hoe het nu gaat, waar iemand tegenaan loopt, wat wij als begeleiders zien en wat de plannen zijn voor de toekomst. Ook praten we over wat er eventueel gebeurd is in de groep en wat dat met hem of haar heeft gedaan. Je gaat wat dieper in op de persoon zelf en je probeert samen leerdoelen te formuleren. Leerdoelen kunnen zijn: het leren koken of het schoon houden van de eigen kamer. Maar ook: hoe stel ik grenzen, hoe ga ik om met mijn agressie. We hebben het over werk en daarnaast praten we natuurlijk over relaties. Het contact met de familie is vaak verstoord en we praten erover hoe, als de bewoner dat zelf wil, dat contact weer tot stand kan komen.

Daarnaast is zingeving heel belangrijk, maar vaak lastig om te benoemen. Het is belangrijk dat mensen over zichzelf gaan nadenken. Dat ze gaan denken over hoe ze verder willen in het leven en welke verantwoordelijkheid ze op zich willen nemen. Het gaat dan vaak over de vraag: 'Wat voor iemand wil ik zijn, waar ga ik voor als ik straks zelfstandig woon, een vrouw en kind heb. Wat voor ouder wil ik zijn?'

Naar mijn idee wordt, met de belangrijke onderwerpen zingeving en nazorg, weinig gedaan in de gevangenissen. Sommige gedetineerden hebben erover kunnen praten met een geestelijk verzorger. Deze geestelijk verzorgers zijn dan ook vaak degenen die de mensen doorverwijzen naar een Exodus huis. Daarnaast komen er ook regelmatig ex-gedetineerden binnen via de reclassering. Als iemand bij ons wil komen moet die persoon een formulier invullen met allerlei vragen over zijn persoonlijke gegevens, zijn familiere-laties, zijn drugsverleden, zijn delict. Hij moet daarnaast een levensverhaal schrijven over wat voor deze persoon belangrijke dingen zijn geweest in het leven. Nadat de aanmelding binnen is bij een Exodushuis wordt er een eerste screening toegepast. Als we denken dat iemand bij Exodus past, nodigen we hem uit voor een intakegesprek. Vroeger werden de intakegesprekken gehouden door iemand van de reclassering. Vanwege de bezuinigingen bij de reclassering moeten we het intakegesprek nu zelf doen. Je probeert er in het intakegesprek achter te komen hoe gemotiveerd iemand is en of hij er echt aan toe is zijn leven een andere richting te geven. De procedure is dat je een verslag maakt van het gesprek en in dat het team wordt besloten of iemand hier kan komen. Als wij vol zitten sturen we de aanmelding door naar het landelijk bureau of naar een van de andere huizen. Het blijft toch vaak gokken. Het kan goed gaan of het kan niet goed gaan. Vooral verslaving is heel lastig. Als iemand in de gevangenis afgekickt is wil dat nog niet zeggen dat als iemand dan vrij is er niet meer gebruikt zal worden. Het gebeurt helaas regelmatig dat we mensen vanwege drugsgebruik eruit moeten zetten.

We hebben behoorlijk strenge regels: je moet meedoen aan een gezamenlijk programma, je geld wordt beheerd, je moet een dagbesteding vinden. Daarnaast leef je met veel mensen in een kleine ruimte, mensen die je niet uit kiest. Als je niet heel gemotiveerd bent en je doel voor ogen houdt kan je het behoorlijk zwaar hebben in een Exodushuis. Ik vind het knap als mensen het programma acht maanden volhouden, want er is veel stress vanwege de regels. Je wordt continu op je vingers gekeken. Je moet altijd verantwoorden wat je doet en waarom.

Eigenlijk willen we geen verlengstuk van justitie worden, maar met alle bezuinigingen bij de reclassering is er weinig keuze. Zo'n dubbelrol is ook lastig. We zijn begeleiders, maar we hebben ook een controlerende taak. Dat is een rare spagaat en we hebben het er heel vaak over, maar tot nu toe is het onoplosbaar. We moeten bijvoorbeeld urine controleren om te kijken of er drugs worden gebruikt. Het ene moment heb je een diepgaand gesprek en vervolgens loop je met hem mee en sta je er naast terwijl hij staat te plassen omdat je hem niet vertrouwt. Af en toe word ik er helemaal gek van en denk ik: ik kan hier niet werken op deze manier. Maar aan de andere kant zie ik ook niet echt een oplossing, want als je geen urinecontrole doet kun je er zeker van zijn dat er drugs worden gebruikt. Dan kun je er over discussiëren of af en toe een blowtje zo erg is. Maar bij deze mensen is het vaak zo, dat ze zich laten meeslepen en daardoor weer in de problemen komen. Dus drugsgebruik kan echt niet hier. We hebben ook het recht om een kamer te onderzoeken als we het niet vertrouwen. We zetten iemand er ook uit als er drugs gevonden worden of als hij zich niet aan de afspraken houdt.

Ondanks de moeilijke momenten, die er ook zijn, voel ik me hier ontzettend op mijn plek. Wat ik belangrijk vind, en dat is ook de reden dat ik hier wilde werken, is dat mensen een nieuwe kans moeten krijgen om hun leven weer op de rails te krijgen. Ik vind het belangrijk dat je niet afgeschreven wordt omdat je erge dingen hebt gedaan. In de praktijk wordt er weinig tot niets voor de mensen die uit de gevangenis komen gedaan. Het gevolg is dat ze vaak weer terug vallen op het oude milieu.

Ik heb echt het gevoel dat ik veel kan betekenen voor de mensen die hier wonen en ik heb nog geen moment spijt gehad van de overstap. Er is altijd wat aan de hand, het is absoluut niet saai. Het is ook dikwijls erg gezellig in het huis. Je eet met z'n allen en we zitten vaak lang na 'te tafelen'. Ik moet soms ook ontzettend lachen vanwege de 'speciale' humor van sommige bewoners. Het is leuk om te zien als bewoners slagen en weer op zichzelf gaan wonen, werk hebben en misschien een relatie. We bieden aan de bewoners die op zichzelf gaan wonen ook nog een tijd nazorg. Want de stap van het beschermd wonen in een Exodushuis naar zelfstandig wonen is best moeilijk. Maar des te leuker is het om te zien als ze het redden. Het is zo mooi als je meemaakt dat iemand weer goed in het leven staat. '

Uit het verhaal van Liesbeth komt duidelijk naar voren dat er een relatie opgebouwd wordt met de bewoners. Daarom moet je als begeleider stevig in je schoenen staan en behoorlijk gemotiveerd zijn. Je moet niet bang zijn van agressie en belangrijk is dat je open staat voor mensen die behoorlijk heftige ervaringen in hun leven hebben meegemaakt. Je moet kunnen accepteren dat mensen soms een andere beslissing nemen en vertrekken, terwijl je als begeleider het gevoel hebt dat de bewoner nog niet zover is. Je bent naast begeleider en vertrouweling ook bewaker die een sleutel heeft van alle ruimtes. Je moet sterk genoeg zijn om bewoners, indien nodig, eruit te kunnen zetten. Dat betekent dat je dus toch iemand met die vuilniszak met kleding op straat zet. Je moet begrip hebben voor de zorgen van burens en het belang van het huis niet uit het oog verliezen.